УДК 343.352:343.9

Філіпенко Н.Є.
к.ю.н., доцент, м. Харків

Кримінологічна характеристика хабарництва

Подальший розвиток демократії нерозривно пов'язаний із підвищенням ефективності правоохоронної діяльності органів внутрішніх справ, в діяльності яких найяскравіше відображається існуючий стан боротьби зі злочинністю та реальний стан захищеності прав, свобод і законних інтересів осіб від злочинних посягань, зокрема, хабарництва.

Аналіз кримінальної статистики свідчить, що все більша кількість громадян обирають для задоволення своїх потреб і досягнення поставлених цілей саме кримінальний спосіб поводження, особливо у сучасні часи, коли спостерігається різке зубожіння основних верств населення, загальна світова економічна криза. Серед найбільш небезпечних кримінальних проявів особливе місце займає хабарництво, яке привертає до себе увагу науковців та практиків різних галузей знань: кримінального права, кримінології, криміналістики, економіки та ін., що, насамперед пов'язано як із зростанням кількості злочинних посягань, збільшенням заподіяних збитків цим злочином, так і ускладненням механізмів його вчинення.

Згідно із статистичними даними Міністерства внутрішніх справ України, у 2008 р. в державі було виявлено 2297 випадків хабарництва (у тому числі, одержання хабара – 1910, давання хабара - 386). Відповідно, у 2009 р. ці показники складали: виявлено 2102 випадків хабарництва (у тому числі, одержання хабара – 1855, давання хабара - 247). Однак, слід відзначити те, що вище наведений невисокий показник вчинення цього злочину не відображає реальної кількості вчиненого хабарництва. Адже цей злочин характеризується високим рівнем латентності.

Хоча спостерігається загальна тенденція до загального зниження рівня вчинення цього злочину (- 8,5 %), в окремих галузях спостерігається значний їх приріст. Так, у сфері земельних відносин питома вага вчинених злочинів зросла на 7,1 %, у сфері прива-

тизації – на 4,3%, у сфері високих інформаційних технологій – на 2,3 %, у сфері банківської діяльності – на 0,2 %.

Наприклад, працівники оперативно-розшукового Управління Департаменту Державної служби боротьби з економічною злочинністю МВС України спільно з працівниками столичної прокуратури затримали «на гарячому» двох посадовців Державної геологічної служби Міністерства охорони природи та навколишнього середовища України під час отримання хабара в розмірі 170 тисяч гривень. Саме за таку винагороду тридцятилітня очільниця та п'ятдесятирічна головний спеціаліст одного з управлінь зазначеної служби обіцяли представнику комерційного підприємства сприяти у видачі спеціального дозволу на користування надрами одного з родовищ з метою видобування підземних мінеральних вод. Одночасно ця сума повинна була стати «додатковим дякую» за невнесення у порядок денний засідання міжвідомчої робочої групи з надання надр у користування питання щодо можливого анулювання цього дозволу для вказаного підприємства. Прокуратурою Києва стосовно правопорушниць порушено кримінальну справу за ознаками складу злочину, передбаченого ч.3 ст.368 («Одержання хабара») Кримінального кодексу України. Зловмисницям «світить» позбавлення на строк від восьми до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна. Наразі слідство триває.

Інший приклад. На початку 2010 р. до Голосіївського райуправління міліції в розпачі звернулася місцева жителька. Збираючи свою дитину до дитсадка, жінка зіткнулася з певними труднощами. Директор дитячого садочка погодилася прийняти дитину до свого навчально-виховного закладу лише за… 800 гривень. Хабарницю було затримано для допиту. Затримана повідомила, що таким чином збирала гроші... на постільну білизну малятам. Іншого виходу, за її словами, вона не знаходила. Мовляв, адміністрація нічого не виділяє на потреби закладу. Наразі Голосіївським райуправлінням міліції проводиться перевірка щодо причетності керівниці до отримання коштів від інших батьків. Приймаються звернення потерпілих. Як повідомляє Голосіївське РУ, випадки незаконних стягнень коштів працівниками дитсадків та шкіл не є поодинокими.

Але з початку року це - перший випадок відкритого звернен-

ня громадян до райуправління про вимагання хабара. Порушено кримінальну справу за статтею ч.1 ст. 368 («Одержання хабара»). Її передано до прокуратури.

Якщо проаналізувати розподіл зареєстрованих фактів хабарництва по областях України, виявляється, що найбільша питома вага цих злочинів припадає на Волинську область (приріст порівняно з 2008 р. складає 146,7%), Івано-Франківську (76,9%), Сумську (55,0%) і Донецьку (50,3%) області.

Без перебільшення можна сказати, що хабарництво відноситься до категорії злочинів, де правопорушники мають високу злочинну кваліфікацію і глибокі знання в сфері психології. Злочинці, які чинять даний злочин, як правило, добре орієнтуються у кримінальному, кримінально-процесуальному, податковому, страховому та іншому законодавстві. Хабарники досить легко приносять в жертву норми закону і моралі, свою професійну честь заради матеріальної вигоди. Більшості затриманих правоохоронними органами хабарників були притаманні такі характерологічні риси, як жадібність, заздрість. Моральна нестійкість виявляється при ініціативному підкупі. Говорячи про соціальне середовище, що оточує особу хабарника, слід зазначити: наявність у ньому осіб із високим рівнем матеріального добробуту, досягнутого за рахунок корупційної та іншої кримінальної діяльності; наявність «дорогих» звичок, інтересів тощо.

Тому особливо важливо протиставити їх злочинним діям своєчасні і кваліфіковані заходи з попередження та розкриття цих злочинів. Для цього, на нашу думку, організація боротьби з хабарництвом має ґрунтуватися на:

1) системному аналізі змін у проявах хабарництва та його детермінант;

2) визначенні стратегії й тактики боротьби з ним з урахуванням реальних соціально-економічних і політичних умов, стану громадської свідомості, правоохоронної системи;

3) жорсткому контролю за доходами і витратами осіб, схильних до вчинення хабарництва.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

2. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 21-22. – Ст. 144.

3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України, 2003. – № 44. – Ст. 356.

4. Кримінальний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25-26. – Ст. 131.

5. Кримінально-процесуальний кодекс України // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1961 – № 2. – Ст. 15.

6. Кодекс України про адміністративні правопорушення // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.

7. Про боротьбу з корупцією: Закон України від 05.10.1995 // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 34. – Ст. 266.